

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2018

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 19.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa ditaelo ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaane la diteng mo tsebeng e e latelang, mme o tshwae dipotso go tswa mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo tlhopha dipotso tse o batlang go di araba.
3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dikgangkhutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Poko	(35)
4. Araba DIPOTSO DI LE PEDI fela, potso e le NNGWE go tswa mo dikarolong TSE PEDI tse di farologaneng:

KAROLO YA A: PADI
Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

KAROLO YA B: TERAMA
Araba potso go tswa mo terameng e o e buisitseng.

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikhutshweng tse di boditsweng.

KAROLO YA D: POKO
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong a a boditsweng.
5. Lenaanenetefatso le tla go thusa mo tlhophong ya dipotso.
6. Latela ditaelo tse o di neetsweng go tswa mo karolong nngwe le nngwe ka kelotlhoko.
7. Kwala palo ya dikarabo jaaka di tlhagelela mo pampiring ya dipotso.
8. Simolola karolo NNGWE LE NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
9. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang: Metsotso e le masomeamarataro (60) e dirisiwe mo karolong nngwe le nngwe.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa o o bonalang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e tla letla batlhatlhojwa go tlhophisa dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: PADI		
Araba potso go tswa mo pading e le NNGWE e o e buisitseng.		
POTSO	MADUO	TSEBE
1. <i>Morabaraba</i>	35	5
2. <i>Bogosi Kupe</i>	35	7
3. <i>Bodibeng jwa Matlhomola</i>	35	9
KAROLO YA B: TERAMA		
Araba potso go tswa mo terameng e le NNGWE e o e buisitseng.		
4. <i>Molatswana wa Gaetsho</i>	35	11
5. <i>O laetse jalo</i>	35	13
KAROLO YA C: KGANGKHUTSHWE		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikgangkhutshweng.		
6.1 'Leina la ngwana'	18	16
LE		
6.2 'Mogatsaka o tla nkgopola'	17	17
KAROLO YA D: POKO		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong.		
7.1 'Ntwa ya 1939–1945'	18	18
LE		
7.2 'Bosigo bo tsene'	17	19

LENAANENETEFATSO

Lebelela lenaanenetefatso le le latelang go bona gore o arabile dipotso tse di tlhokegang:

KAROLO	NOMORO YA POTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA POTSO E O E ARABILENG
A: PADI (Dipotso tse dikhutshwane)	1–3	1	
B: TERAMA (Dipotso tse dikhutshwane)	4–5	1	
C: KGANGKHUTSHWE (Dipotso tse dikhutshwane)	6 (6.1 + 6.2)	2	
D: POKO (Dipotso tse dikhutshwane)	7 (7.1 + 7.2)	2	
ELA TLHOKO: Netefatsa gore o arabile dipotso go tswa mo dikarolong di le PEDI fela.			

KAROLO YA A: PADI

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 1: MORABARABA – SJ Lebethe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

1.1 NOPOLO A

Bontle o ne a tlhotse a le esi go simolola fa a sa le a tsoga. Bodutu bo ne bo mo jele, a setse a ikaeletse go ya go sekama mo bolaong, fa e tla re a utlwa ntšwa e bogola, a bona Mmakgosi a tsena. A gakgamala gore o ka ne a batla eng, gonne fa e sa le a utlwela ka ga maswe a gagwe le Mpute, o ne a ise a mmone.	5
Gongwe o fetogile. Gongwe o bone botoka e le gore ba tle go bua dikgang tsa bona ka ga mosimane sentle. A tsena, mme a dumedisa. 'A o a bonwa, Mmakgosi?'	
Bontle o ne a na le pelo e e bonolo, e se motho yo o ratang go tlhola a atlhome le baba ba gagwe. O ne a tle a re: 'Fa mmaba wa gago a go kolopa ka lentswe, e se re gongwe wa mo fosa, mme ena a le tsaya, a go nepa. Mmaba ga a ke a dira sepe se a sa se tshepeng kgatlhano le motho. Go re o tseile lentswe ke gore o tshepa go kolopa lentswe bogolo go dibetsa tsotlhe tse o ka di dirisang ka nako eo. Bogolo o ka mo kolopa ka lerumo, mme wa rapela gore a se ke a le itse.'	10 15

- 1.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Bontle o ne a tsena sekolo kwa ...
A Khwadubeng.
B Ga-Mosetlha.
C Ga-Rankuwa.
D Madibeng. (1)
- 1.1.2 Ke leano lefe le Ntshimane a neng a na le lona ka ga Bontle? (2)
- 1.1.3 Ke eng se se neng se dira gore Ntshimane a se fele kwa ga gaabo Ntshetsana? (2)
- 1.1.4 A o akanya gore Mmakgosi ke mofenyi wa morabaraba? Tshegetsana ka lebaka. (2)
- 1.1.5 Ke eng se se dirileng gore Morwesi a kope Mpute go mmusetsa kwa gae ka bonako fa ba ne ba le kwa hoteleng? (2)
- 1.1.6 Neela maina a basetsana ba le BABEDI ba ba neng ba imisitswe ke Mpute. (2)
- 1.1.7 Go etela ga Morwesi kwa ga mmangwaneagwe go nnile le ditlamorago dife mo loratong lwa gagwe le Ntshimane? (1)
- 1.1.8 O ne o ka dira eng fa o ne o le Morwesi o neelwa dikgang ka ga se mokapelo wa gago a setseng a se dira fa o se teng? (2)
- 1.1.9 Goreng Morwesi a ne a tsamaile le Mpute go ya Ga-Rankuwa? (2)

- 1.1.10 A o ka re Mpute le Ntshimane ba a tshwana ka mekgwa? Tshegetsa ka lebaka. (2)

LE1.2 **NOPOLO B**

Ka le le latelang Ntshimane a tsoga go sa le gale a re mmotorokara apara kobo ya gago ya moletlo gompieno o tsamaya ka makau a le mabedi le basetsana ba le babedi. A e re ba tsena ka mo go wena ba se ke ba tshwanelwa ke go itlhotlhora marago. A e re ke tshela noka ke lebile kwa gaabo Morwesi, e re Bakwena ba go leba ba oketse diriba ka diatla. 5

Rraagwe a mo thusa go tlhatswa mmotorokara. Kana mosimane yo wa gagwe e ne e le ene a le esi, o ne a sa rate go bona lerolenyana mo mmotorokareng fa a tsamaya ka ona. Mmaagwe le kgaitsadie ba mo siamisetsa dilwana tse a neng a tla tsamaya ka tsona.

Kgabagare, fa a se na go iphotlha le ena, a tsena mo go ona. A o kgotlha. 10
Wa tswa o lelesela. E rile fa o feta fa ga boNtshetsana, a bona mosetsana a apere diaparo tsa motho a ya Tshiping. A gakologelwa gore kana le ena o tlhomamisitswe. A dilo tsa tshipi le tsona!

Wa tshela ka noka, wa kuka nko, wa e lebisa kwa letsatsing, o latlhela phatsimo kwa kgakajana jaaka e kete mmele otlhe wa ona ke seipone. E rile 15
fa o tthatloga motheosa wa noka wa kete o ntsha maitheneko otlhe. Fa a feta fa ga boBontle, Ntshimane a leba. BoBontle ba ne ba siame.

- 1.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Mmangwaneagwe Ntshimane o ne a nna kwa ...
A Nelspruit.
B Ntwane.
C Ga-Rankuwa.
D Madibeng. (1)
- 1.2.2 O ka itsalanya le moanelwa ofe magareng ga Mpute le Ntshimane? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.3 A ke botho gore Mpute a tshameke ka basetsana jaaka a dira ka Bontle le Morwesi? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.4 Mmaagwe Morwesi o ne a ema ngwana wa gagwe nokeng ka dinako tsothle. Tshegetsa ntlha e ka lebaka. (2)
- 1.2.5 Ke ka ntlha ya eng fa mmaagwe Morwesi a ne a batla go ya go reka maungo fa ba ne ba le mo loetong le Morwesi? (2)
- 1.2.6 Ke eng se Ntshimane a se lemogileng ka ga Mpute? (2)
- 1.2.7 Mathata a Morwesi a rakaneng nao ka ntlha ya go tlhoka boikanyego mo go Ntshimane ke afe? (2)
- 1.2.8 Fa o ne o le Ntshimane tsala ya gago e go tseela lekgarebe o ne o tla dira eng? (2)
- 1.2.9 O ithutile eng ka semelo sa ga rraagwe Ntshimane? Tshegetsa ka lebaka. (2)

[35]

POTSO 2: BOGOSI KUPE – DPS Monyaise

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

2.1 NOPOLO C

5	Sajene Botipe a rakanya matlho le kgosi. 'Bakwena, ga ke batle go bua go nna goleele; mme ke tla be ke lo lomeletsa fa ke sa lo tlhagise mabapi le mafoko a kgosi. Fa e le rure go le bangwe mo motseng wa lona ba ba lalang mo dipitsong tsa bosigo, ka maikaelelo a go thopa bogosi jwa Phiritona, ke ba eletsa go akanya sentle ba ise ba ye kgakala. Bogosi ga se kgokelo: ga bo tlhomelwe ke mang le mang. A ke lo akanyetse ka Padi ke e, lo tle lo kgone go nkutlwa sentle. Ga twe mo motseng mongwe wa bogologolo, gone mono Aforika, go ne go le malapa a mararo a bakisana bogosi; dintwa tsa motse oo di sa fele ka ntlha ya malapa a mararo a. Ya re go le 'tsatsi lengwe monna mongwe yo o bothale wa motse oo a tlelwa ke kgopolo ya go leka go fedisa	10
	dintwa gore batho ba ga gaabo ba kgone go tshela ka kagiso jaaka ba metse e mengwe. Mme a itse gore kwa ntle ga gore beng ba bogosi mo malapeng a mararo ba itshupe fa pele ga morafe otlhe, dintwa di ka se fele.'	

- 2.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Banna ba ba neng ba thopa kgosi ba ne ba ya le kgosi kwa ...
A morakeng wa ga Tukisang.
B logageng la ga Dimo.
C dithabeng tsa Phiritona.
D lekgotleng la motse. (1)
- 2.1.2 Sajene Botipe ke lepodise la motse ofe? (1)
- 2.1.3 Naya leina la monna wa lekgotla yo o neng a eteletse leano la go thopa kgosi pele. (1)
- 2.1.4 Ke bogosi ba motse ofe bo bo neng bo lwelwa? (1)
- 2.1.5 Goreng Sajene Botipe a ne a sa batle go ikamanya le dikgang tsa go thopiwa ga kgosi? (2)
- 2.1.6 Go tlile jang gore Motlhoiwa a bone bathopi ba kgosi? (2)
- 2.1.7 Bathopi ba kgosi ba ne ba tsaya tsela efe fa ba tswa go tsaya kgosi? (2)
- 2.1.8 Tukisang o ne a le kae fa kgosi e thopiwa? (2)
- 2.1.9 A kgosi e ne e na le kitso ya gore go na le batho ba ba batlang go e thopa? (2)
- 2.1.10 Ke eng se se paledisitseng kgosi go tlhaba mokgosi fa e ne e thopiwa? (2)
- 2.1.11 Ke tiragalo efe e e maswe e bana ba ga Tukisang ba e dirileng Sajene Botipe? (2)

LE

2.2 **NOPOLO D**

A itse gore o tshwanetse go begela mmaagwe, e se re ka moso a utlwa mo motseng a gakgamala gore ke eng a ntse a sa mmegele. 'Mma, o ntse o itse ke na le ditsala kwa sekgweng sa ga Dimo, mme o sa itse lebaka. Go botoka gore o utlwe ka nna, e seng motho osele.' A mo lotlegela jaaka e rile a tswa go reka dikgomo kwa Sefatlhane a bona dingwe fa thoko ga tsela, nteko ke dikgomo tsa mmuso; ka go sa itse a di gapela mo dithabeng tsa Phiritona, mme nako yotlhe fa a ntse a seyo mo gae, o be a le kwa dikgomong tseo. Ga se gore o di utswile nnyaa ... 5

Mmaagwe a mo tlhoma matlho. 'E le gore o ne o tsenwe ke eng?' A tla potso ya gagwe, a bolela jaaka e rile morago ga dikgomo tsa mmuso a gakologelwa dipogiso tsa boMokotedi, a ba a tswa letsholo a tsamaya le Modimoeng le Motlhoiwa. 10

'O raya Motlhoiwa yo ke mo itseng?'
'Ena ka sebele.'

Mmaagwe o ne a sa bolo go belaela gore o itse sengwe ka go nyelela ga bana ba ga kgaitسادie ka o ne a ise a ke a itshwenye go ba batla. 15

- 2.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Modisa wa dikgomo tsa mmuso ke ...
- A Serokolo.
B Motlhoiwa.
C Ikomeng.
D Moremi. (1)
- 2.2.2 Ke eng se Obakeng a neng a batla go se begela mmaagwe? (1)
- 2.2.3 Mmaagwe Obakeng ke mang? (1)
- 2.2.4 Go tlike jang gore dikgomo tsa mmuso di utswiwe? (2)
- 2.2.5 Fa Obakeng a ne a reka dikgomo tsa kwa Sefatlhane go ne go diragetse eng? (2)
- 2.2.6 Modimoeng o thusitse Obakeng jang go gapa dikgomo tsa mmuso? (2)
- 2.2.7 Go tlike jang gore Obakeng le Modimoeng ba kopane le Motlhoiwa? (2)
- 2.2.8 A fa o lebile o ka re Obakeng ga a utswa dikgomo tsa mmuso? (2)
- 2.2.9 Ke ditiragalo dife tse PEDI tse di bosula tse bana ba ga Tukisang ba di dirileng Obakeng? (4)

[35]

POTSO 3: BODIBENG JWA MATLHOMOLA – DS Matjila

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

3.1 NOPOLO E

Modumo o le kwa godimo baithuti ba le bantsi ba tile le batsadi ba bona gone e le letsatsi la ntlha la bona mo yunibesithing. Go ne go butswa dikgoro di ka nna thataro go tswa mo matlhakoreng otlhe a Khampase. Batlhankedi ba polokesego ba ba direlang diyunibesithi ba ne ba apere yunifomo botlhe. Basadi ba apere dikhethe tse dintsho le dihempe tse ditshweu fa banna bona ba apere marukhu a mantsho le dihempe tse ditshweu. Botlhe ba apere dikuane tsa bontsho le bosweu.	5
Ba ne ba eme mo dikgorong tsotlhe tsa yunibesithi go sekaseka gore batho ba ba tsenang ka kgoro ba na le makwalo a a tshwanetseng. Bangwe ba ne ba thusa bakgweetsi ba dikoloi go phaka mo ba tshwanetseng. E le semphete ke go fete, go tlanasela batho ba ya godimo le tlase. Go ne go kwadilwe ka ditlhaka tse di bonalang gore baithuti ba ikwadisetsa kae. Ba ba nnang mo hosetele ba ikwadisetsa mo moagong o o gaufi le kgoro ya A. Ba ba dirang dithuto ba nna kwa gae ba ikwadisetsa mo moagong o o gaufi le kgoro ya D. Go ne go se na modumo o montsi mo ofising e Dimpho le mmaagwe ba neng ba le mo go yona. Mokwadisi a ba amogela ka monyenyo o o bothito.	10 15

3.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Rangwaneagwe Letlamoreng o ne a agile kwa ...

- A Botswana.
- B Tlhabane.
- C Mogwase.
- D Bodibe. (1)

3.1.2 Dimpho o ne a ya go ikwadisa kwa yunibesithi efe morago ga go tswa kwa Turfloop? (1)

3.1.3 Tsala ya ga Dimpho ya kwa Mankweng ke mang? (1)

3.1.4 Ke ka ntlha ya eng Thabatshukudu e filwe leina le? (2)

3.1.5 Neela semelo sa ga Tsitsi ka dintlha di le PEDI. (4)

3.1.6 Dimpho o ne a ikutlwa jang morago ga gore a bone mosadi wa merapelo a thuntshiwa? (2)

3.1.7 A o ka re mmaagwe Letlamoreng o ne a fufegela ntlo ya ga Tsitsi ka go mo raya a re ba ye kwa Botswana? (2)

3.1.8 Morero/Thitokgang ya padi e, ke eng? (2)

3.1.9 Ke eng se mmaagwe Letlamoreng o neng a tlwaetse go se dira kwa phuphung ya monna wa gagwe? (2)

LE

3.2 **NOPOLO F**

'Rre ga a yo,' Dimpho a araba a le mo ntlong. Pelo ya gagwe jaanong e ne e beletsa ka bonako. Lentswe le e ne e se la tsala kgotsa la moagisaane, 'Letlamoreng o kae?' Dimpho a itse gore o tshwanetse go akanya se a ka se buang ka bonako. A gakologelwa tsotlhe tse Mogomotsi a neng a di bolelela rraagwe.	5
'Rre o ile kwa toropong.' A bua ka lentswe le le edileng gore moeng a se ka a lemoga gore o tshogile. A utlwa banna ba babedi ba buela kwa tlase, mme a sa utlwe gore ba bua ka ga eng.	
'Goreng a sa tsamaya ka koloi ya gagwe?' Dimpho a lemoga gore ga ba bolo go sekaseka dilo mo jarateng ya bona. A utlwa mmimo o tswa kwa phaposing ya basimanyana o ya kwa godimo. Go raya gore motshameko wa dipopo o ne o simolola.	10
Ka mo pelong a re Kagiso nnang mo phaposing le se ka la tla kwano. 'O ile go reka sefatanaga se sentšhwa. O ile go se tsaya kwa toropong. Se se fa ntle seo se a rekisiwa.' E kete banna ba ne ba sa utlwe gore a reng.	15
'Bula mojako, re tlaa mo emela mo ntlong,' mongwe a bua ka kodu e e gweretlhang.'	
'Ga nkitla ke kgona go le bulela. Mme o tsamaile ka dinotlolo tsa ntlo.'	

- 3.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Mmaagwe Maitumelo ke ...
- A Neo.
B Naomi.
C Modutle.
D Tsitsi. (1)
- 3.2.2 Neela maina a basimanyana ba ba neng ba lebeletse thelebišene go ya ka nopo e. (2)
- 3.2.3 Go ne go diragetse eng ka rangwaneagwe Dimpho fa a tlhaga a dutla madi kwa ga Letlamoreng? (2)
- 3.2.4 A Letlamoreng le Modisaotsile ba a tsalana? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 3.2.5 Moanelwamogolo mo pading e ke mang? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 3.2.6 Lebaka le le dirileng gore ba lelapa la ga Letlamoreng ba ngwege kwa Mochudi ke lefe? (2)
- 3.2.7 Ke eng se se kgatlhileng Odirile gore a feleetse a tsamaile le rrangwaneagwe? (1)
- 3.2.8 A o ka re Dimpho o ne a se boboi? (2)
- 3.2.9 Goreng mapodisi a ne a tlile go batla Letlamoreng kwa Mankweng? (2)
- 3.2.10 Go ya ka molaotheo wa naga ya rona, a se se neng se dirwa ke mapodisi kwa ga Letlamoreng se ne se siame? (2)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TERAMA

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 4: MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko**'MOSIMANE WA SANKATANE' – DM Mothibi**

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

4.1 NOPOLO G

MMEGI:	<i>Go phakela, basadi ba babedi ba tsere dikgang ka ga ditiragalo tsa bosigo fa ba utlwa lentswe gape le goa.</i>	
LENTSWE:	<i>(Lentswe le lekima) Lona morafe ga mmogo le kgosi ya lona, ke le boleetse fa badimo ba sa itumela ka gope ka ga tsela e le tshelang ka yona.</i>	5
KEDIBONE:	<i>(Ka letshogo) Nnaare motho yo o buang le rona jaana, mme re sa mmone, ke mang, gona o fa kae?</i>	
KEDISALETSE:	<i>(Ka letshogo) Le nna ke tshogile, monna yo o letseng a bua le rona maabane a re bolelela fa badimo ba tenegile, mme ba ile go re romelela kgodumodumo go re feleletsa ga mmogo le diruiwa tsa rona, a ga se ena gape yo o buang yo?</i>	10
KEDIBONE:	<i>(Ka go netefatsa le ka letshogo le legolo) Motho yo o tshwereng ke wena, modumo o ke ona gape e bile ke lentswe la kgodumodumo. A re latele kgosi a tle a re tlhage thuso.</i>	15
KEDISALETSE:	<i>Nnyaya, a re ye kwa go rre Mabinagotsholwa pele, ke ena fela, a ka re tlhagang thuso.</i>	

4.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Motse wa Phokeng o gaufi le thaba ya ...

A Mogone.

B Mogwase.

C Mogane.

D Modipane.

(1)

4.1.2 Ke eng se badimo ba neng ba sa se itumelela ka morafe?

(2)

4.1.3 Lebaka le le neng le dira gore Kedisaletse a ye go Mabinagotsholwa ke lefe?

(2)

4.1.4 Mosadi wa ga Mabinagotsholwa le morwadie Seipati ba bolaetswe eng?

(2)

4.1.5 Mabinagotsholwa o ne a nyelediwa ke eng?

(2)

4.1.6 Kedibone e ne e le motho yo o ntseng jang? Tshegets a ka lebaka.

(2)

4.1.7 Go diragetse eng gore Morwesi a iphithele a setse a le esi mo motseng?

(2)

4.1.8 A o bona kgosi e dirile go tlala seatla go sireletsa morafe wa yona?

(2)

4.1.9 O ithutile eng go tswa mo teramakhutshweng e?

(2)

LE

4.2 **NOPOLO H**

MORWESI:	<i>(Ka letshogo)</i> Sankatane! A o ntse o le mo khuting? <i>(tidimalo)</i> Fa go didimetse jaana mosimane yo o a bo a ile kae fa kgodumodumo e gaketse jaana. Sankatane! Ijoo ... ngwanake ke yole o lata kgodumodumo! <i>(Ka go bitsa)</i> Hee bowa koo! Sankatane bowa koo e tla go bolaya! <i>(O a lela)</i>	5
SANKATANE:	<i>(O araba mmaagwe)</i> Mma o se ke wa atamela kwano, nna ke mosimane wa Sankatane ga e ka ke ya ntira sepe. Ke tla e bolaya ke ntshe rre!	
MORWESI:	<i>(O a rapela)</i> Bona e ntshitshe leleme e tla go goga ka lona Sankatane!	10
SANKATANE:	<i>(Ka lenyatso)</i> Le siame mma ke batla lona leleme leo ke tle ke le kgaole sentle!	
MORWESI:	<i>(O a lela)</i> E re ke tle go go thusa Sankatane!	
SANKATANE:	Mma ke rile o se ka wa atamela kwano. Ke tla e bolaya ke le esi fela. Nna ga ke rre e mo jeleng. Ke mosimane wa Sankatane.	15
MORWESI:	<i>(O a lela)</i> Ngwana yo fa e sa ntse e le lesea jaana, le gona le le kananyana a ka bolaya phologolo eno e e jeleng banna le basadi, ya be ya fetsa gammogo le leruo la bona jang? <i>(O bitsa gape)</i> Sankatane bona koo e tla go metsa. Sankatane!	20

- 4.2.1 Tlhophisa karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Sankatane o bolaile kgodumodumo ka ...
A sabole.
B sethunya.
C lerumo.
D thipa. (1)
- 4.2.2 Goreng Morwesi a ne a sa batle gore Sankatane a tlhasele kgodumodumo? (2)
- 4.2.3 Morwesi o ne a iphedisa jang fa a ne a le mo khuting? (2)
- 4.2.4 A baanelwa ba khutshwe e, ke ba madi le nama? Tshegetsisa ka lebaka. (2)
- 4.2.5 Lebaka le le dirileng gore Sankatane a nne le mafolofolo a go lwantsha kgodumodumo ke lefe? (2)
- 4.2.6 Lentswe le le neng le goeletsisa Morwesi fa a leka go ikisa kwa kgodumodumong gore e mo je e ne e le la ga mang? (1)
- 4.2.7 Morafe o ne wa leboga Sankatane jang fa a se na go o falotsha? (2)
- 4.2.8 Go ya ka wena a o bona mokgwa o kgosi e neng ya tloswa ka ona mo setulong o siame? (2)
- 4.2.9 Kgotlhang magareng ga morafe le kgosi e tlhodilwe ke eng? (2)
- 4.2.10 Morero wa teramakhutshwe e, ke ofe? (2)

[35]

POTSO 5: O LAETSE JALO – KS Naledi

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

5.1 NOPOLO I

LENTUWANE:	Lo opile kgomo lonaka. Motseng o wa Lonatong, kgang ke rona. Mathata a simolotswe ke rraabo. Rre Moeti o tlhomile motlhatlhana wa bobedi. Nna ga ke na molato, wa me o mogolo ke fa ke re ke leka go botsa rre. O nkgakgautha e le ruri. Ga a batle go tthaloganya. Ke setse ke gopola go ya go itirela boikuelo kwa molaong.	5
MMANONTSHEENG:	Nnyaya mma, baya pelo, boramolao ba ka go senyetsa bokamoso. O ka tloga wa iphitlhela mo mpaananeng. Borraagomogolo ke bona ba ka nayang thuso.	10
MOETI:	Wena rre Pholo le mohumagadi, ke lo tthalogantse. Ke bone fa phoso e leng teng. Maswabi fela ke gore ga go kgonege gore ke latlhe madi a me. MmaMoeti tota ga ke tthaloganye gore o lelela eng. Ke mo direla dilo tsothle tse di mo tshwanelang. Kana fa gongwe kgora e a bela.	15
LENTUWANE:	Bona fa rra, nna ke go gopoletse bokamoso. Dithoto tsa banake di ka tsoga di abelwa batswakwa. Banake ba ka tsoga ba jewa ditshego. Go mongwe yo o tlang.	
KELEEPILE:	<i>(Go tsena Keleepile)</i> Dumelang bagolo.	20
LENTUWANE:	<i>(Ka mafega)</i> Ahee, o batla eng fa?	
KELEEPILE:	Nnyaya, intshwarele fa ke le tsene ganong. Ke romilwe ka tshoganyetso.	
LENTUWANE:	Gona o mang? O tswa kae? O beile eng kgotsa o mang fa?	25

5.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Kgosi e e neng e neela Lentuwane dikgakololo ke ...

- A Sepepe.
- B Pholo.
- C Makgolokwe.
- D Ramatlotleng. (1)

5.1.2 Moeti le Lentuwane ba na le bana ba le bakae? (1)

5.1.3 Neela leina la mosadi yo Moeti a neng a tlhomile motlhatlhana gona. (1)

5.1.4 Ditiragalo tsa terama e, di diragalela kwa motseng ofe? (1)

5.1.5 Go diragetse eng ka Moeti kwa bofelong jwa terama eno? (2)

- 5.1.6 Goreng Lentuwane a ne a le mafolofolo go lwantsha gore Moeti a bolokelwe kwa ga gagwe? (2)
- 5.1.7 Kgotlhang ya boswa jwa ga Moeti magareng ga lelapa la ga Lentuwane le Matoko e rarabologile jang? (2)
- 5.1.8 Neela lebaka le le neng le dira gore Dikwankwetla a se batle go dumedisa Mojalefa ka seatla. (2)
- 5.1.9 Keleepile o ne a tlele go begela ba ga Moeti dikgang dife? (2)
- 5.1.10 A o akanya gore Moeti o dirile sentle ka go kwala mo testamenteng gore a bolokelwe kwa ga Matoko? (2)
- 5.1.11 Fa o ne o le Lentuwane a o ne o tla dumela gore Moeti a nyale mosadi wa bobedi? (2)

LE**5.2 NOPOLO J**

(Go maitsiboa, Moeti o goroga kwa ga Matoko. Moeti o fitlhela Matoko a loisa mosoko mo pitseng. O goditse ka fa lapeng.)

MOETI:	Dumela mma, botshelo bo kae?	
MATOKO:	Dumela rra. E lebile kae tsela?	
MOETI:	O raya tsela efe?	5
MATOKO:	Ya gago rra.	
MOETI:	Tsela ya me e tshwana fela le leina la me.	
MATOKO:	Ao! Fa go riana? A jaanong o moeti wa tshoganyetso?	
MOETI:	Nnyaya, ga go jalo. Ke wela jaaka leru.	
MATOKO:	Jaanong o re tletse eng? Kana re itse go twe moeng goroga re tle re je ka wena.	10
MOETI:	Nnyaya, mme Matoko, bokao jo, ga bo rialo. Rona boMoeti re beng-gae ga se rona baeti. Fa go twe moeng goroga re je, go kaiwa ba batswagkaka. Mme Matoko, ke kopa gore o le aramele le sa tihabile, ga ke eletse gore e re ka moso o be o re fa nka bo ... Nkabo ke ngwana wa morago.	15
MATOKO:	<i>(O tliša mogodungwana. O patilwe ke diphaphatha tse pedi)</i> Mogodungwana ke o, rra. Ke sa ntse ke kgotetsa molelo. <i>(O bua a ntse a tswelletse le kapeo ya gagwe)</i> Ke go utlwile rre Moeti. Kgang ya gago e bokete. O gopole gore wena o setse o itse kwa o lebileng gona. Nna ke sa ntse ke le motsomi, Ga se maikaelelo a me go kgweloga, ka tsoga ke ikwatlhaya. Ke batla go nna le ditsame, gammogo le bokamoso.	20

- 5.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Radinonyane e ne e le ...
- A mmueledi mo kgaolong ya Madikwe.
B ngaka ya ga Lentuwane
C magiseterata mo kgotlatshekelo ya Madikwe.
D morutimogolo wa kereke ya Lutere. (1)

- 5.2.2 Maitlhommo a ga Moeti go etela Matoko e ne e le afe? (2)
- 5.2.3 A o akanya gore lorato lwa ga Lentuwane le Moeti e ne e le lwa nnete? (2)
- 5.2.4 A dikeletso tse rre Pholo le mogatse ba neng ba eletsa Lentuwane ka tsona di mo tswetse mosola? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 5.2.5 Ke eng se se tlhodileng loso lwa ga Moeti? (2)
- 5.2.6 Ka bokhutshwane tlhalosa se se neng sa diragala kwa dirapeng morago ga gore moruti a kope balosika go tshela mmu. (2)
- 5.2.7 Maikutlo a ga Lentuwane e nnile afe morago ga gore a utlwele gore Moeti o kwaletse Mojalefa testament? (2)
- 5.2.8 Tlhalosa semelo sa ga Moeti ka dintlha di le PEDI, o ikaegile ka se a se dirileng Lentuwane. (4)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 6: NGATANA YA LEHUMO – KM Mbonani le ba bangwe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

6.1 'LEINA LA NGWANA' – PJ Mathibe**NOPOLO K**

Motswana kana a re: 'Leina lebe seromo.'

O di bone sentle. Kana motho ka ntlha ya go bidiwa ka leina la motho yo e neng e le mmolai, le ena o fetoga go nna mmolai, mme yo o neng a le ditiro dintle ...

Mo mabakeng mangwe ngwana o nna le maina a le mabedi. E tla re fa a begiwa kwa gaabomogolo, go kopiwe leina. Se se raya gore mosadi wa ga Ramoreki o tla belega bana go ya ka yoo a reeletsweng ka ena. 5

Motho o bua jaana a re: 'Setlogolo se segolo kwa gaabosona mogolo.' Ngwana o fiwa maina jalo go tlhalosa le go tshola kgolagano fa magareng ga malapa a le mabedi. Le le tla godisang poo ga le itsiwe. Go tla fela fa go ka nna tiro ya badimo e dirwa kwa gaabomogolo, go tla bitswa lona leina la kwa teng gonne tumelo e re fa a ka bidiwa ka leina lengwe badimo ga ba kitla ba mo itse. Seno ke ka ntlha ya gore fa ngwana a fiwa leina, go buiwa pele le badimo. Jaanong fa go builwe le badimo ke gone leina le tswang, mme go raya gore o tla bidiwa jalo ka metlha fa go buiwa le bona. 10 15

6.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Fa maina a tsamaisiwa sentle fa go releelwa ngwana wa ...

A gofejane e nna wa morago.

B morago e nna wa ntlha.

C ntlha e nna wa morago.

D leitibolo e nna wa ntlha. (1)

6.1.2 Neela maina a le MABEDI go tswa mo khutshweng e, a a se nang kgolagano epe le setso. (2)

6.1.3 Goreng go ne go le botlhokwa go reelela bana maina mo segologolong? (2)

6.1.4 Mo malatsing ano goreng o fitlhela ngwana e le Motswana, mme a na le leina la Sezulu? (2)

6.1.5 Lebaka le le neng le dira gore ngwana a nne le leina la kwa gaabomogolo ke lefe? (2)

6.1.6 Ke ka ntlha ya eng ka dinako dingwe ngwana a ne a fiwa maina a mabedi? (2)

6.1.7 Go ya ka wena a go siame go reelela ngwana ka mongwe mo losikeng? (2)

6.1.8 Ngwana o newa leina ke mang? (1)

6.1.9 Gompieno batho ba neela bana maina jang? (2)

6.1.10 O ithutile eng go tswa mo khutshweng e? (2)

LE

6.2 'MOGATSAKA O TLA NKGOPOLA' – BM Ditlhokwe

NOPOLO L

E ne e le ka letlatlana fa Mmadira a ne a tshwaragane le go phuthaphutha diaparo tsa gagwe go wela tsela. O ne a utlwa setswalo se bulega, a ipotsa gore e ka tswa e le mang, dikeledi tsona di itshologela fela.

'A o dirile jaaka ke go laetse mosadinyana ke wena wa moopa? Ke lapile ka wena, ga ke sa tlhole ke go batla, le e seng go go bona mo ga me. 5
Nna fa ke ya tirong wena o sala o tsenya Mothusi mo ga me, o ne o gopola gore ga nkitla ke itse, ba ntomile tsebe ba ba nthatang.'

'Go siame Tatlhego, ke go utlwile, ke tla dira fela jaaka o ntaetse mogatsaka, ke a itse gore fa le fedile molodi go nna fela jaana. Fela o itse gore 'tsatsi lengwe, o tla nkgopola, gape o itse fa nna ke sa ntse ke go rata.' 10
Bafedile o ne a tlala boitumelo morago ga gore a utlwe fa Mmadira a ile gae. Ya nna gore pelotshweu boela mannong, mmatla sa gagwe o se bone. Fa e le Mmatotlhanyo ene, pelo e le tshweu jaaka semathana, ka a itse fa a tlile go ja a namile. Mosetsana a nwa, a ja, a apara tsa manobonobo. Tatlhego e le rre wa lapa la monna yo mongwe, ba ya kwa ga gagwe ka go phepafatsa fela. 15

- 6.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Tatlhego e ne e le ... wa Eskom.
A motsamaisi
B mokaedimogolo
C motsamaisimogolo
D mokaedi (1)
- 6.2.2 Neela leina la mothapi wa ga Tatlhego. (1)
- 6.2.3 Lebaka tota le le neng le dira gore Tatlhego a kobe Mmadira kwa ga gagwe ke lefe? (2)
- 6.2.4 Goreng Mmadira a ne a sa felele Tatlhego pelo le fa a ne a mo tshedisa makgwakgwa? (2)
- 6.2.5 A lorato lwa ga Tatlhego le Ditshebo e ne e le lwa nnete? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 6.2.6 Neela maina a basadibagolo ba BABEDI ba ba neng ba itsege ka bopelomaswe mo motseng. (2)
- 6.2.7 Botlhokwa jwa Mothusi mo botshelong jwa ga Mmadira le Tatlhego e nnile bofe? (2)
- 6.2.8 A mafoko a ga moswi rraagwe Tatlhego a gore 'fa a ka latlha Mmadira a itse fa a latlhile mosadi, le gore a ka se robalelwe ke ditlhokwa' a ne a fetoga nnete? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 6.2.9 O ithutile eng ka moanelwa Mmadira? (2)
- 6.2.10 Goreng go ne go sa siama gore Tatlhego a ratane le Ditshebo? (1)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: POKO

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 7: MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae (Morulaganyi)

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

7.1

Ntwa ya 1939–1945 – LD Raditladi

- 1 Go kile ga tsoga leruuruu maloba,
- 2 Leruuruu la marumo le dikanono,
- 3 Bana ba Yuropa ba ipetsa dihuba,
- 4 Komano ya bona ya utlwala le kwano;
- 5 Ba re, lefatshe leno ope ga a na le sema
- 6 Banna ba Yuropa botlhe ba a le lema.

- 7 Majeremane ba tswa modutla wa kgetse,
- 8 Ba itshema maruarua ba kometsa batho,
- 9 Le Mapolare ba ba meletsa metse,
- 10 Le kwa Austria le gone ba phura batho,
- 11 Merafe ya etsa diphologolo sekgweng
- 12 Di utlwile lerumo la batsomi nageng.

- 13 Bana ba thebe setsibasehibidu,
- 14 Sesweu, setala, se motshe wa godimo,
- 15 Ba ara bana ba motlhaba o o morodu,
- 16 Ba duma, ba etsa tladi ya legodimo:
- 17 Lentswe la bona la utlwala kwa Amerika,
- 18 Le rona ra le utlwa re le mono Aferika.

7.1.1 Tlhophisa karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Ntwa e lwele dingwaga di le ...

- A tlhano.
- B somethataro.
- C thataro.
- D sometlhano.

(1)

7.1.2 Ke eng se se bokiwang mo lebokong?

(1)

7.1.3 Naya mofuta wa ponagalo ya poko o o dirisitsweng mo temeng ya 1 mola 1 le 2.

(2)

7.1.4 Maikutlo a mmoki ke afe mo lebokong le? Tshegetsisa ka lebaka.

(2)

7.1.5 Tlhalosa bokao jwa mola 3.

(2)

7.1.6 Naya morumo wa temana ya bobedi.

(2)

7.1.7 Leboko le ke la mofuta ofe? Tshegetsisa ka lebaka.

(2)

7.1.8 Goreng mmoki a dirisitse sekapuo sa tshwantshiso mo temeng ya 2 mola 8?

(2)

- 7.1.9 Nopola mola o o supang gore go ne go tsogile ntwana mo temeng ya 1. (2)
- 7.1.10 Mmoki o kaya eng fa a re lentswe la bona la utlwala kwa Amerika le Aforika? (2)

LE

7.2

Bosigo bo tsene – TM Serobatse

- 1 Morwa molatlhwa-le-bowa o totile kgoro ka tlhoafalo,
2 Gore lerapo la ntlha le le latlhwang le kakatlelwe,
3 Ka meno a a kgakgeuthang lerapo ka mowa wa tlhoafalo,
4 Ka mowa wa tlhoafalo sejo sengwe le sengwe ga se tlogelwe.
- 5 Diphologolo le dinonyane tsa bosigo di a kalapa,
6 Di kalapela go itlamela le go tlamela bana ka dijo,
7 Tse di bonwang ka go nanara le gona go kalapa,
8 Di sa lebale gore le tsona bosigong di ka fetoga dijo.
- 9 Tshisibalo bosigong e remisa mooko marapong,
10 Tsotlhe dibatana le dinong di sesela ka tsholofelo,
11 Ya re gore tshetlha ya dikgwa e gosomane dilaong,
12 Gonne fa e puruma tsotlhe di felelwa ke tsholofelo.
- 13 Batho ka mmetela ba olegetse mo magaeng a bona,
14 Ba amogetsana magang le go itekodisana sentle,
15 Gore fa ba nanoga ba ya go robala malaong a bona,
16 Ba bo ba thethebaditse dipelo tsa bona le maikutlo sentle.

- 7.2.1 Tlhophisa karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Morwa molatlhwa-le-boa ke ...
A tau.
B nkwe.
C ntšwa.
D lengau. (1)
- 7.2.2 Naya leina la sekapuo se se dirisitsweng mo temeng ya boraro mola wa 9. (2)
- 7.2.3 Tlhalosa bokao jwa mola wa 13. (2)
- 7.2.4 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo moleng 5 le 6? (2)
- 7.2.5 Ke ka ntlha ya eng molatlhwa-le-bowa a totile kgoro ka tlhoafalo? (2)
- 7.2.6 Goreng diphologolo le dinonyane tsa bosigo di kalapa? (2)
- 7.2.7 Go ya ka wena goreng batho ba olegela mo magaeng a bona? (2)
- 7.2.8 Molaetsa wa leboko ke ofe? (2)
- 7.2.9 Ke tsholofelo efe e dibatana le dinong di seselang ka yona? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA D: 35
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 70